

В. М. Суботін, В. В. Пашутін, І. Я. Годоров. – 2-ге вид., виправл. – Київ : Знання, 2008. – 215 с.

4. Давидова М. В. Права людини та громадянина в сучасних демократіях : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Давидова М. В. – Миколаїв, 2004. – 16 с.

5. Філософія прав людини / за ред. Ш. Гюсепата та Г. Лофманна ; пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. – 2-ге вид. – Київ : Ніка-Центр, 2012. – 320 с.

Дручек Олена Василівна, доцент кафедри правових дисциплін Київського факультету Національної академії Національної гвардії України, кандидат юридичних наук, доцент

ЕКОНОМІЧНІ ПРАВА ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ

Вирішення питання забезпечення економічних і соціальних прав є актуальними для будь-якого суспільства на будь-якому етапі його розвитку. Особливої ваги зазначена проблема набуває в умовах суспільних/економічних криз, що спостерігаємо нині в державно-правовій дійсності України. З огляду на це, удосконалення механізму забезпечення економічних прав є важливим завданням юридичної науки та практики.

Однією з нерозв'язаних проблем теорії та філософії права є проблема тлумачення поняття «економічні права». З'ясування сутності цього суспільного явища надасть можливість оптимально визначити їхній зміст і форму [1, с. 16].

Аналіз наукових джерел уможливує виокремлення кількох основних проблем, пов'язаних із тлумаченням економічних прав: проблеми їх комплексного сприйняття сукупно із соціальними та культурними правами; проблеми об'єктивності віднесення їх до категорії юридичних прав; проблеми визначення їх місця в системі прав і свобод людини. На нашу думку, ефективним методологічним прийомом, що дає змогу з'ясувати сутність досліджуваного поняття, є порівняльний аналіз його дефініцій.

Учені пропонують різні визначення поняття економічних прав. Так, у юридичному енциклопедичному словнику економічні права і свободи тлумачать як сукупність конституційних прав, що визначають юридичні можливості

людини в економічній сфері, характер і зміст котрих визначає економічний, соціальний та політичний порядок у конкретному суспільстві [2, с. 441].

Значним ступенем об'єктивації, на нашу думку, вирізняється наукова позиція тих дослідників, які розглядають поняття економічних прав з погляду суб'єктивного права, тобто правомочностей, які становлять його зміст. Відповідно, економічні права трактують як сукупність правомочностей особи щодо певних економічних благ, а саме: права на їхнє одержання, захист, збереження, володіння, користування і розпорядження [3, с. 120]; як правомочності, що відображають економічні аспекти природних прав людини та забезпечують одночасно господарську автономність індивідів і взаємозв'язки одного з іншим та суспільством [4, с. 342]; як можливості людини вільно володіти, користуватися, розпоряджатися предметами вжитку й основними факторами господарської діяльності, брати участь у виробництві матеріальних та інших благ [5, с. 181–186]. Оскільки такий підхід «дає змогу не лише відповісти на запитання, з приводу чого виникають ці права; а й відчути в динаміці основні блага, які набувають свого юридичного оформлення внаслідок визнання та закріплення економічних прав людини» [6, с. 33], вбачаємо його цінність саме в поєднанні статичної і динамічної складових.

Уваги заслуговує позиція тих дослідників (М. Баглай, В. Кравченко, О. Лукашева, Н. Нижник), які визначають економічні права на підставі їхнього функціонального призначення. Відповідно, економічні права трактують як права, що забезпечують людині можливість вільно розпоряджатися основними факторами виробничої діяльності [7, с. 96]; як права, які покликані гарантувати людині можливості задовольняти свої життєві потреби, отримати від держави захист своєї економічної свободи та соціальних пільг [8, с. 107]; як права, призначенням яких є забезпечення можливості людини вільно розпоряджатися основними факторами господарської діяльності [9, с. 161]. Безсумнівно, такі дефініції мають право на існування, але вони не відображають сутності аналізованого поняття, тому їх можна використовувати лише як додаткові.

До окремої групи інтерпретацій поняття економічних прав належать ті, сутністю яких є визнання їх як специфічної групи соціальних відносин у сфері економіки, тобто відносин між юридичними особами (суб'єктами господарювання, роботодавцями) і фізичними особами (найманими робітниками). Так, в інтерпретації відомого теоретика права В. С. Нерсисянца економічні права – це права індивіда (людини і громадянина) як незалежного суб'єкта економічних (товарно-грошових, виробничих, ринкових) відносин [10, с. 161]. Недоліком такого підходу, на наш погляд, є перебільшення соціологічного аспекту такого роду взаємозв'язків на шкоду їх нормативності.

У контексті цього дослідження слід зазначити про ще один інтерпретаційний підхід до розуміння економічних прав людини, у межах якого економічні (і соціальні) права не визнають правами у певному розумінні цього слова, а оцінюють, передусім, як сподівання людини на те, що ці її потреби будуть задоволені внаслідок дій держави. Такий антропометричний підхід переважає в теорії міжнародного права [11], його поділяють і деякі вітчизняні науковці, зокрема представники львівської школи права [12].

Оцінюючи результати теоретичного осмислення проблеми визначення поняття економічних прав, доходимо висновку, що кожен із підходів має певні переваги й недоліки. На нашу думку, найуніверсальнішим є підхід, який об'єднує сутнісні елементи наведених вище дефінітивно-теоретичних конструкцій. Згідно з ним економічні права людини визначають як самостійний вид прав і свобод у загальній системі прав та свобод людини, які слід трактувати як можливості людини володіти, користуватися й розпоряджатися економічними благами, а також набувати та захищати їх у порядку, передбаченому правом, а держави повинні забезпечувати належні умови реалізації таких прав відповідно до міжнародно-правових зобов'язань [6].

Отже, з'ясування та деталізація змісту інтерпретаційних підходів до розуміння економічних прав людини має практичне і теоретичне значення. Розроблення найбільш об'єктивного підходу уможливить однакове тлумачення поняття економічних прав, визначить вектори розвитку ефективних механізмів їх забезпечення. Перспективним напрямом подальших наукових

досліджень є уточнення та деталізація змісту економічних прав людини відповідно до сфер їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сульженко Ю. О. Поняття та система економічних прав та свобод людини і громадянина в Україні / О. Ю. Сульженко // Юридична наука. – 2011. – № 3. – С. 14–20.

2. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – Київ : Юрид. думка, 2012. – 1020 с.

3. Фролов Ю. М. Економічні права та свободи людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Фролов Ю. М. – Одеса, 2004. – 212 с.

4. Перевалов В. Д. Теория государства и права : учебник / В. Д. Перевалов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Юрайт, 2013. – 428 с.

5. Гончаренко О. М. Поняття і зміст економічних прав / О. М. Гончаренко // Держава і право. – 2002. – Вип. 25. – С. 181–186.

6. Ковальський О. В. Економічні права людини як прояв взаємовпливу права та економіки [Електронний ресурс] / О. В. Ковальський // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – Вип. 72. – С. 90–97. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_72_15. – Назва з екрана.

7. Кравченко В. В. Конституційне право України / В. В. Кравченко. – Київ : Атіка, 2000. – 320 с.

8. Конституционное право зарубежных стран / под общ. ред. М. В. Баглая, Ю. И. Лейбо, Л. М. Энтина. – М. : НОРМА–ИНФРА–М, 2000. – 832 с.

9. Права человека / отв. ред. Е. Лукашева. – М. : НОРМА–ИНФРА–М, 1999. – 573 с.

10. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства / В. С. Нерсесянц. – М. : НОРМА–ИНФРА, 2000. – 552 с.

11. Айсборн Е. Мінімальний рівень реалізації соціально-економічних прав / Е. Айсборн // Права людини: концепції, підходи, реалізація / пер. з англ. ; за ред. Б. Зізік. – Київ : Ай Бі, 2003. – 263 с.

12. Верланов С. О. Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику

України (загальнотеоретичне дослідження): монографія / С. О. Верланов; [редкол.: П. М. Рабінович та ін.]. – Львів, 2009. – 180 с.

Дурдинець Мирослав Юрійович,
ад'юнкт кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВИЯВІВ СЕПАРАТИЗМУ В ЄВРОПІ

Актуальність досліджуваної тематики зумовлена постійними спалахами сепаратизму в Європі та браком єдиного дієвого механізму протидії цьому руйнівному явищу. Суттєві прорахунки під час прийняття політичних рішень свідчать про необхідність комплексно, а не фрагментарно аналізувати історію, досліджувати проблеми розбудови держави та зміцнення міжнародних зав'язків.

Ми розглянемо деякі спроби відокремлення територій суверенних держав і спробуємо проаналізувати першопричини, що перешкоджають єднанню країн і міжнародних союзів.

У цьому контексті надзвичайно корисними є ідеї, гіпотези, теорії відомого вченого, політика і державотворця М. В. Костицького. Саме його дослідження ми вважаємо достатньо комплексними і фундаментальними, які містять відповідь на злободенні питання. На їх підставі можна сформулювати цілісне бачення шляхів розв'язання окресленої проблеми та запропонувати певні прогнози.

Сепаратизм, як і будь-яке соціальне явище, бере свій початок у ментальності нації та народу. Чимало монархів, диктаторів намагалися змінити моральні цінності, світоглядні переконання, культуру і традиції, які укоренилися у свідомості народів, за допомогою указів, законів та директив. Однак результат усіх цих спроб нам відомий.

Після розпаду Радянського Союзу і Югославії в східній частині Європи утворилося багато нових країн. У Західній Європі, навпаки, міцність національних держав здавалася непорушною. Однак насправді жителі деяких